

MODELUL SOCIO-ECONOMIC SUEDEZ: SUCCINTĂ ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ

Ionela BĂLȚĂTESCU¹
Alexandra RUSU²

Rezumat

Articolul³ de față prezintă într-o manieră sintetică argumente dar și date istorice și statistice în sprijinul următoarelor teze: (a) succesul economic al Suediei de la mijlocul secolului trecut s-a datorat în principal punerii în aplicare a unor politici care au favorizat piața liberă, activitatea antreprenorială și libertatea comerțului; (b) abandonarea orientării pro piață liberă la nivelul politicilor economice și instaurarea statului „asistențial” în Suedia au condus în decurs de numai două decenii la declin economic, la o situație nesustenabilă a finanțelor publice – prin creșterea cheltuielilor guvernamentale și a datoriei publice – la inflație și la politici macroeconomice care au favorizat apariția ciclului și crizei economice; (c) principiile care au stat la baza modelului suedez (folkhemmet) și a politicilor radicale ale statului bunăstării au fost în general abandonate sau ponderate în perioada post-criză în Suedia. Acest lucru s-a reflectat la nivelul reformelor economice puse în aplicare după anii '90: reducerea cheltuielilor publice, a impozitelor și taxelor și prin liberalizarea anumitor piețe, aflate în mod tradițional sub monopol de stat; (d) modelul suedez reprezintă un bun exemplu pentru modul în care libertatea economică stimulează creșterea și dezvoltarea economică în timp ce statul bunăstării în special în varianta radicală, distruge chiar fundamentul prosperității într-o societate: proprietatea privată și piața liberă.

Cuvinte cheie: modelul suedez, statul suedez al bunăstării, politici pro piață liberă, politici de tip redistributiv, eșecul căii de mijloc în Suedia, reforme pro-piață liberă

Clasificare JEL: 050, 052

¹ Cercetător științific III, Institutul de Economie Mondială al Academiei Române, și doctorand în cadrul Academiei de Studii Economice, București.

² Asistent cercetare, Institutul de Economie Mondială al Academiei Române.

³ În acest articol este continuată și dezvoltată o cercetare cu privire la modelele sociale și economice europene, care face parte din Planul de Cercetare al Academiei Române, tema „Transformări ale modelului social european – consecințe economice. Provocări pentru Europa Centrală și de Est”, coordonator: Ionela Bălțătescu, direcția *Capitalul uman. Dezvoltarea economică bazată pe cunoaștere, inovare și inteligență* coordonatori: Acad. Florin Gheorghe Filip, Prof. dr. Luminița Chivu, Prof. dr. Steliana Sandu.

1. Prosperitatea Suediei – un succes al pieței libere

Modelul suedez a fost multă vreme perceput ca reprezentând dovada clară că socialismul și intervenționismul, prin politicile de tip redistributiv și egalitarist pot funcționa mai bine decât piața liberă. Totuși, analiza istoriei economice și politice a Suediei, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea relevă mai curând contrariul. Tot mai multe cercetări și studii evidențiază faptul că majoritatea țărilor nordice s-au dezvoltat economic, și au atins un nivel de trai ridicat, după o perioadă însemnată în care au fost puse în aplicare politici favorabile pieței libere (impozite și taxe reduse sau moderate, intervenție limitată a statului în economie, libertatea comerțului ș.a.) și au intrat în declin după ce au aplicat pachetul complet sau cvasi-complet al măsurilor și politicilor caracteristice statului asistențial. Autori precum Nima Sanandaji (2015), Per Bylund (2013), Johan Norberg (2013), Mauricio Rohas (2005) și alții arată că succesul modelului suedez este, de fapt, un succes al pieței.

Acum 150 de ani, Suedia era o țară foarte săracă, mulți suedezi emigrând în acea perioadă în țări mai prospere, în special în Statele Unite. La începutul secolului trecut, viața în orașele din Suedia era încă dificilă, dat fiind că spațiile de locuit erau puține și suprapopulate: pe la începutul anilor 1900, într-o clădire cu 200 de garsoniere locuiau până la 1400 de persoane. În mai puțin de un secol această situație s-a schimbat radical, Suedia cunoscând o dezvoltare economică și socială rapidă. Norberg (2013) arată că, din 1850 până în 1950, venitul mediu în Suedia a crescut de 8 ori, în timp ce populația s-a dublat; mortalitatea infantilă a scăzut de la 15% la 2%, iar speranța de viață a crescut în medie cu 28 de ani. Veniturile reale ale lucrătorilor de sex masculin din sectorul industrial s-au majorat cu aproximativ 25% între anii 1860 și 1910. În total, veniturile reale au crescut în perioada menționată cu 170%. Comparativ, în perioada imediat următoare (în următorii 50 de ani) veniturile reale au crescut cu 110%. Spre finalul secolului XIX, cheltuielile publice reprezentau aproximativ 6% din veniturile naționale.

Potrivit datelor disponibile prin intermediul proiectului Maddison⁴, Sanandaji (2015, p. 16) a calculat că, din 1870 până în 1936, Suedia a înregistrat cel mai ridicat ritm de creștere a PIB pe cap de locuitor din lume. În 1870, PIB pe cap de locuitor era cu 57% mai scăzut în Suedia decât în Marea Britanie, în timp ce în 1970 acesta era cu 21% mai mare în Suedia decât în Marea Britanie. Comparativ, între 1936 și 2008 Suedia a coborât pe locul al 13-lea între primele 28 de state industrializate în ceea ce privește creșterea PIB pe cap de locuitor (Sanandaji 2015, p. 17).

⁴ Proiectul Maddison (ggdc.net) a fost inițiat în martie 2010 de colegii ai economistului Angus Maddison cu scopul de a continua cercetările inițiate de acesta privind măsurarea performanțelor economice ale diferitelor regiuni în perioade de timp diferite (Bolt & Zanden, 2014).

Cei mai mulți cercetători și decidenți politici au interpretat succesul pe plan economic al Suediei ca fiind rezultatul direct al punerii în aplicare a principiilor social democrației (i.e. rezultatul politicilor redistributive și egalitariste). S-a încetățenit ideea că Suedia a găsit calea de mijloc – așa numita a treia cale, între capitalism și socialism – prin care a reușit să asigure, prin reglementări adecvate, o distribuție echitabilă a bogăției, fără să distrugă capacitatea productivă a țării.

Totuși, în momentul în care succesul economic al Suediei a început să fie apreciat la nivel mondial, impozitele și taxele erau mai scăzute, iar sectorul public mult mai redus comparativ cu majoritatea statelor europene și SUA. Cele mai importante și faimoase companii suedeze – IKEA, Volvo, Tetra Pak, H&M, Ericsson și Alfa Laval – au fost înființate înainte de Primul Război Mondial. La nivelul anilor 2000, doar una dintre cele 50 cele mai mari companii din Suedia a fost fondată după 1970 (Norberg 2013) (Sanandaji 2015, p.15).

Pe plan politic, în Suedia a avut loc între 1840 și 1865 o „revoluție liberală non-violentă” (Norberg 2013). Sistemul de producție bazat pe ghilde a fost reformat (de altfel, gildele au fost abolite) și în locul acestuia s-a dezvoltat un sistem de producție bazat pe libera inițiativă și liberul schimb. Au fost eliminate reglementările care împiedicau dezvoltarea unor industrii, precum cele din domeniul prelucrării lemnului și metalelor și, de asemenea, au fost eliminate barierele tarifare și netarifare în calea comerțului. Suedia a aderat în 1865 la tratatul de liber schimb dintre Franța și Marea Britanie, prin care fiecărei țări participante i se acorda acces neîngrădit la piețele din țările partenere. O particularitate interesantă în ceea ce privește gruparea socialiștilor din Suedia de la sfârșitul secolului al XIX-lea era legată de faptul că aceștia erau grupați în jurul unei platforme liberale, în sensul că promovau libertatea comerțului, sub deviza „Nu taxelor foamei” („No to hunger tariffs”).

Libertatea pieței și nivelul scăzut al reglementărilor au facilitat circulația capitalurilor. Piața muncii nu era excesiv reglementată, astfel încât era suficientă flexibilitate pentru angajatori. Mecanizarea a înlocuit vechile meserii, iar Suedia a ajuns să exporte către Marea Britanie și alte țări. Fermierii au început să investească în agricultură, iar eficiența a crescut și în acest sector. Totodată, industria forestieră și cea extractivă au cunoscut o dezvoltare notabilă. Fabricile au fost electrificate și s-au făcut investiții în utilaje și metode capabile să producă bunuri într-o cantitate mai mare și de o calitate mai ridicată.

Economistul Johnny Myhrman sublinia că, în perioada 1950-1970, în Suedia predomina un mediu favorabil și de încurajare a afacerilor (Norberg 2013). În 1950, când succesul economic și social al Suediei era deja recunoscut, aceasta avea o economie deschisă, condusă de un guvern de dimensiuni relativ reduse: impozitele și taxele erau mai mici, iar sectorul public mai restrâns decât cel din restul țărilor Europei și SUA. Datoria publică se situa la doar 19% din PIB, cu mult sub datoria publică a SUA sau a altor state europene, și nu a depășit 30% din PIB până în 1965. În anii '60, contribuțiile sociale și impozitul pe profit din Suedia erau mai mici sau similare cu cele din Marea Britanie sau

Statele Unite. Până în 1970, mediul de afaceri din Suedia a rămas favorabil liberei inițiative și pieței libere, chiar dacă ideologia radicală (*folkhemmet*) a social democraților se răspândise deja. Pragmatic vorbind, principiile radicale ale social democrației au prins contur mai târziu, la începutul anilor '70.

Pe fondul acestor date și evoluții, care relevă faptul că Suedia era deja o țară prosperă atunci când principiile social-democrației au început să fie puse *de facto* în aplicare, tot mai mulți economiști au purces la o reexaminare a factorilor succesului modelului suedez. Astfel, Sanandaji (2015, p. 15) și Norberg (2013) arată că principalii factori ai succesului economic suedez au fost proprietatea privată, piața liberă și politicile economice care au încurajat libera inițiativă și acumularea de capital: impozite și taxe scăzute, flexibilitatea pieței muncii, diminuarea sau eliminarea taxelor vamale și a barierelor netarifare din calea comerțului etc. În plus, Sanandaji (2015, p. 15) reliefează alți doi factori importanți ai succesului economic al Suediei: (a) educația, în special, buna pregătire a inginerilor și antreprenorilor și (b) cultura specifică țărilor nordice, accentul mare pus pe responsabilitatea morală a individului, îmbinată cu o puternică încredere și coeziune socială. Sanandaji argumentează că acest tip de profil cultural a fost observat, în general, în cazul populației emigrante din țările Scandinave imigrante în SUA, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, acest lucru sugerând că originea culturii specifice țărilor scandinave precedă statul modern al bunăstării și principiile social democrației.

Nivelul de trai din Suedia și din alte țări scandinave, în general, (Sanandaji 2015) a crescut substanțial înaintea aplicării pe scară largă a măsurilor și politicilor caracteristice statului bunăstării. Acest lucru a fost posibil printr-o îmbinare fericită a unor politici pro piață liberă cu o cultură bazată pe o puternică coeziune și încredere socială. Prin urmare, modelul suedez nu infirmă, ci mai curând confirmă faptul că politicile economice care promovează piața liberă și un mediu de afaceri favorabil (impozite și taxe scăzute și intervenții cât mai reduse ale statului în economie) conduc la o mai mare eficiență pe plan economic.

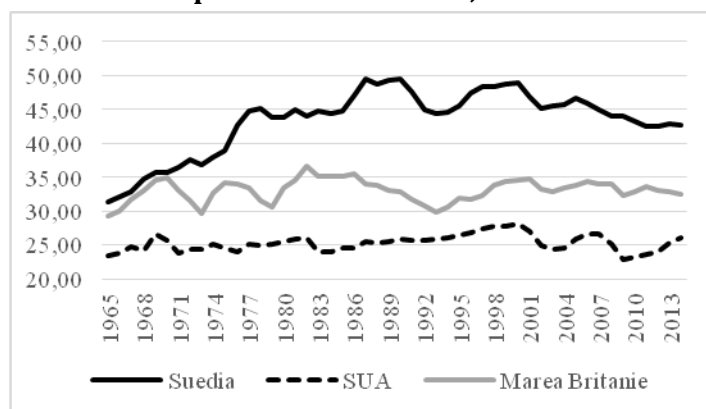
2. Extinderea statului asistențial în Suedia și primele semne ale declinului

În anii '70, social-democrații au extins sistemul statului asistențial și au reglementat piața muncii, cheltuielile publice dublând-se între 1960-1980, de la 31% din PIB la 60% din PIB (Norberg 2013). În ceea ce privește serviciile, acestea au fost monopolizate și finanțate de către guvern.

Trecerea de la un nivel moderat al impozitării la unul ridicat a apărut în Suedia anilor '70 (Graficul 1). În plus, în 1971, a fost implementată o reformă fiscală și, ca urmare, progresivitatea sistemului de impozitare a crescut. Astfel, dacă în anii '60, în Suedia, veniturile bugetare obținute din taxe și impozite atingeau 31-32% din PIB, în 1978 acestea

depășeau 45% din PIB, iar în 1990 reprezentau aproape 50% din PIB. Comparativ, în Marea Britanie, în același interval de timp, veniturile bugetare obținute din taxe și impozite au variat între 30% și 35% din PIB, iar în SUA nu au depășit 30% din PIB.

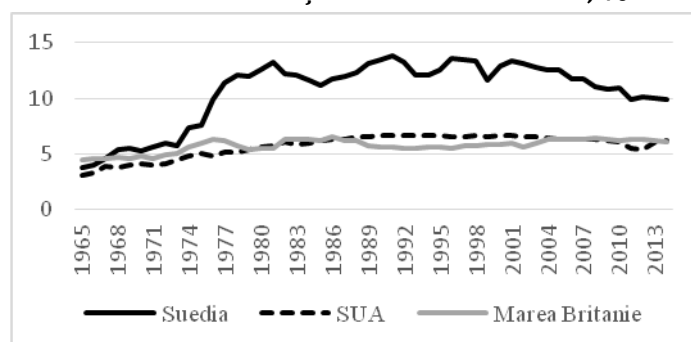
Graficul 1: Veniturile bugetare din taxe și impozite în perioada 1965-2014, % PIB

Sursa: reprezentare a autorilor pe baza datelor OCDE, 2015.

În 1965, contribuțiile sociale reprezentau în Suedia aproximativ 3-4% din PIB. În următoarele decade, acestea au crescut de aproape patru ori. Astfel, în anii '80 contribuțiile sociale depășeau 12% din PIB, mult peste nivelul contribuțiilor sociale (calculate ca pondere din PIB) din Marea Britanie și SUA (Graficul 2).

Graficul 2: Contribuții sociale 1965-2014, % PIB

Sursa: reprezentare a autorilor pe baza datelor OCDE, 2015.

Conform economistului Magnus Henrekson (2015), rata marginală efectivă a impozitului pe profit în Suedia a crescut substanțial începând cu anii '60-'70: de la aproximativ 10% în perioada interbelică, la 50% în anii '50-'60, ajungând, la începutul anilor '80, la o rată marginală efectivă de aproape 100%. Pe lângă creșterea poverii fiscale, între 1973 și 1983, moneda suedeză, a fost devalorizată cu 45%, în etape succesive: 3% în 1976, 6% și ulterior 10% în 1977, 10% în 1981 și 16% în 1983 (Bylund 2013). Inflația

cumulată cu rata marginală efectivă a impozitului pe profit a dus la o rată cumulată de peste 100%, ceea ce însemna că firmele private nu numai că nu obțineau niciun profit în urma activității pe piață, dar ieșeau și în pierdere, consumând capitalul investit.

Mari companii locale, precum IKEA, Tetra Pack și H&M au părăsit Suedia, unele imediat ce impozitele și taxele au început să crească. Impozitarea excesivă a limitat și descurajat libera inițiativă și activitatea antreprenorială. Din acest motiv, raportul dintre angajările în sectorul public și sectorul privat a crescut în favoarea sectorului public: de la 0,386 în 1970, la 1,51 în 1990 (Bylund 2013).

Nu întâmplător, începând cu anii 1970, economia Suediei a cunoscut perioade mai accentuate de declin. În 1970, Suedia era a 4-a cea mai bogată țară în clasamentul țărilor OCDE, ținând cont de valoarea PIB pe locuitor. Până în 2014, Suedia a coborât treptat în clasament, ajungând pe locul al 11-lea în anul 2000 și pe locul al 12-lea în anul 2014.

Tabelul 1: Locul Suediei în clasamentul pe țări în funcție de PIB pe locuitor, (1970, 1980, 2000, 2014)

1970	1980	2000	2014
1 Elveția	1 Elveția	1 Luxemburg	1 Luxemburg
2 Luxemburg	2 Luxemburg	2 Norvegia	2 Norvegia
3 SUA	3 SUA	3 SUA	3 Elveția
4 Suedia	4 Islanda	4 Elveția	4 Arabia Saudită
5 Australia	5 R. F. Germania	5 Olanda	5 Statele Unite
6 R. F. Germania	6 Canada	6 Arabia Saudită	6 Irlanda
7 Canada	7 Suedia	7 Irlanda	7 Olanda
8 Danemarca	8 Olanda	8 Islanda	8 Austria
9 Olanda	9 Austria	9 Danemarca	9 Germania
10 Belgia	10 Belgia	10 Austria	10 Australia
11 Noua Zeelandă	11 Australia	11 Suedia	11 Danemarca
12 Austria	12 Danemarca	12 Canada	12 Suedia
13 Islanda	13 Norvegia	13 Belgia	13 Canada
14 Marea Britanie	14 Franța	14 Australia	14 Islanda
15 Franța	15 Italia	15 Marea Britanie	15 Belgia
16 Italia	16 Finlanda	16 Germania	16 Finlanda
17 Finlanda	17 Marea Britanie	17 Italia	17 Marea Britanie
18 Norvegia	18 Japan	18 Finlanda	18 Franța
19 Japonia	19 Grecia	19 Franța	19 Noua Zeelandă
20 Grecia	20 Japonia	20 Japonia	20 Japonia

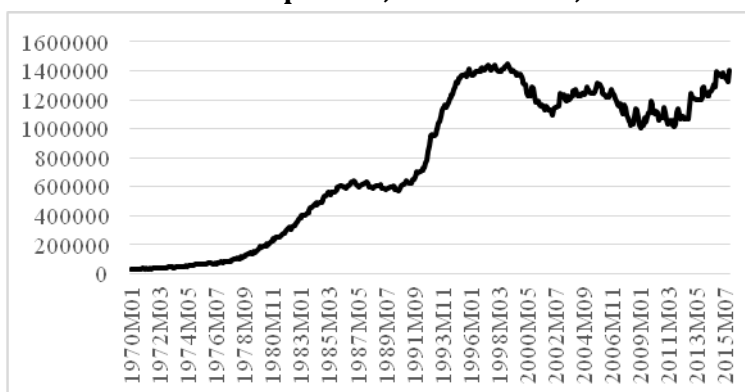
Sursa: reprezentare a autorilor pe baza datelor OCDE, 2015.

Politicile redistributive au descurajat libera inițiativă și activitatea antreprenorială, impozitele și taxele mari au erodat profiturile, ritmul de creștere al angajărilor în sectorul privat a scăzut sau a stagnat, iar nivelul de trai (reflectat prin PIB pe locuitor) a început să scadă, comparativ cu începutul anilor '60, când politicile radicale social-democrate nu erau

încă puse în aplicare. Alianța dintre guvern, sectorul financiar și uniunile sindicale a transformat economia Suediei, făcând-o mai puțin flexibilă, mai puțin capabilă să reacționeze la schimbare.

Totodată, situația finanțelor publice a Suediei s-a deteriorat treptat. Între 1975 și 1985, datoria publică a Suediei a crescut de zece ori (Graficul 3). În anul fiscal 1984-1985, cheltuielile guvernului pentru plata dobânzii la datoria publică atingeau 29% din veniturile obținute din taxe și impozite și erau egale cu cheltuielile efectuate pentru plata asigurărilor sociale (Bylund 2013).

Graficul 3: Datoria publică, milioane SEK, 1970-2015

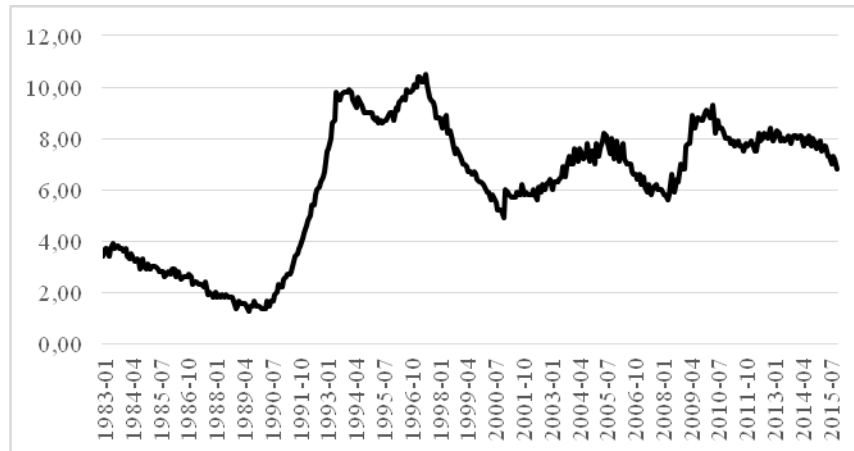

Sursa: Statistics Sweden (scb.se), 2015.

Începând cu anul 1985, au fost luate o serie de măsuri în încercarea de a soluționa problemele de finanțare cu care se confrunta guvernul suedez, printre care dereglementarea piețelor financiare. În plus, Riksbank, banca centrală a Suediei a implementat politici monetare care au favorizat expansiunea creditului, cum ar fi achiziția de active și titluri de stat, precum și creșterea rezervelor băncilor comerciale. Astfel, între 1985 și 1989, achiziția de active și titluri de stat a crescut cu 47%, și a fost urmată de o scădere de 7% între 1987 și 1989. De asemenea, între 1985 și 1989, împrumuturile Riksbank pentru bănci au crescut cu 975% (Bylund 2013).

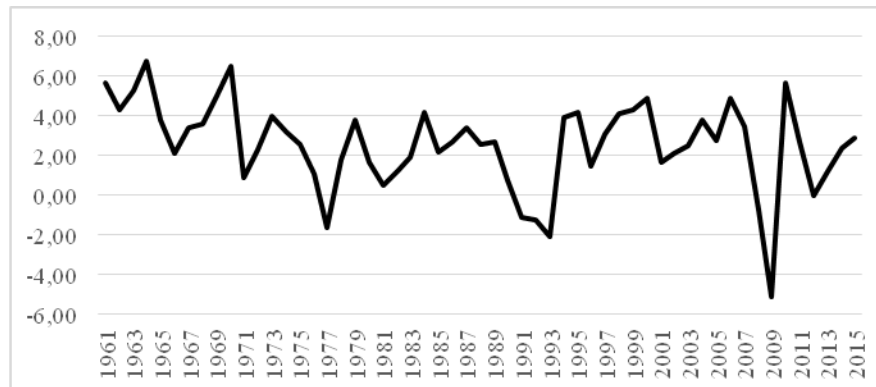
Ca rezultat, împrumuturile bancare către entități care nu desfășurau activități în domeniul financiar-bancar au crescut în total cu 117%, între 1985 și 1989 (21% anual), iar prețurile imobilelor au crescut de mai mult de două ori între 1981 și 1991. *Boom-ul* imobiliar de la sfârșitul anilor '80 a culminat cu criza din 1990 și depresiunea economică dintre anii 1990-1994. Între 1990 și 1995, prețurile imobilelor cu destinație rezidențială au scăzut cu 25%, iar cele ale imobilelor nerezidențiale cu 42%. Rata șomajului (Graficul 4) a crescut de la 1,4% la 9% între anii 1990-1993, iar ritmul real de creștere a PIB (Graficul 5) a fost negativ (-2,1% în 1993) între 1991 și 1993.

Graficul 4: Rata șomajului (% din totalul forței de muncă active)

Sursa: reprezentare a autorilor pe baza datelor OCDE, 2015.

Graficul 5: Ritmul real de creștere al PIB în Suedia, în perioada 1961-2015 (%)

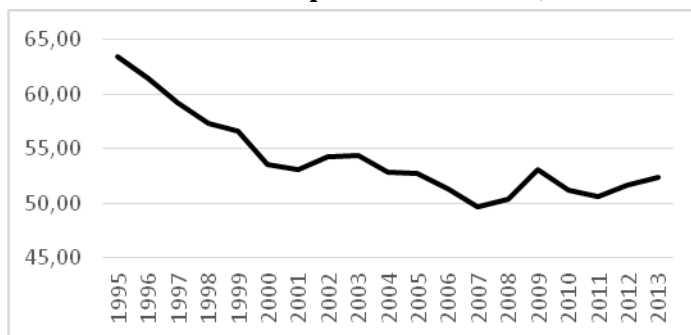
Sursa: reprezentare a autorilor pe baza datelor OCDE, 2015.

3. Suedia pe calea reformelor

Suedia este renumită pentru faptul că are cel mai extins și totodată cel mai costisitor stat al bunăstării care a existat vreodată. Modelul suedez (*folkhemmet*) este cel mai ambițios și mai cunoscut efort al unei economii capitaliste de a menține un stat asistențial maximal. Sub presiunea problemelor financiare cu care guvernul suedez a început să se confrunte la jumătatea anilor '80 și odată cu criza din anii '90, care a afectat nu numai Suedia, ci și alte țări scandinave care au trecut prin experiențe similare, încrederea în viabilitatea modelului suedez a fost zdruncinată. Suedia însăși a abandonat modelul maximalist de stat al bunăstării și a pornit pe calea reformelor.

În decadele post-criză, Suedia a trecut printr-o importantă perioadă de reforme prin care, în esență, a renunțat la o parte semnificativă dintre principiile care au stat la baza statului bunăstării în această țară. Au fost reduse cheltuielile publice de la 63% din PIB în 1995, la 53% din PIB în 2001, și, respectiv, la 49% din PIB în 2007 (Graficul 6).

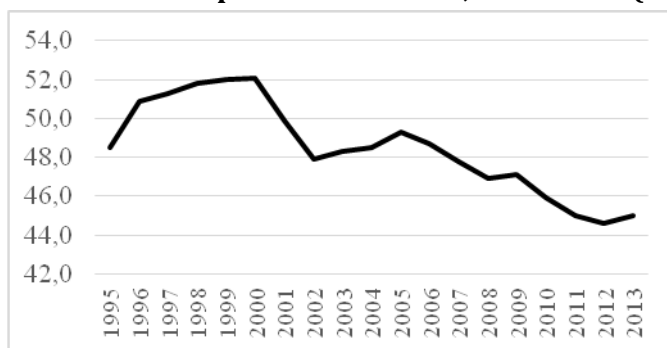
Graficul 6: Nivelul cheltuielilor publice în Suedia, 1995 -2003 (% PIB)

Sursa: reprezentare a autorilor pe baza datelor OCDE, 2015.

Nivelul impozitării a scăzut de la 48% din PIB în 1995, la aproximativ 45% din PIB în 2012-2013 (Graficul 7). Nu în ultimul rând, nivelul datoriei publice s-a diminuat de la 70% din PIB în 1995 la 37% din PIB în 2008. În 2014, datoria publică a Suediei era de 45% (Graficul 8).

Grafic 7 - Nivelul impozitării în Suedia, 1995-2013 (% PIB)

Sursa: reprezentare a autorilor pe baza datelor Eurostat, 2015.

Grafic 8 - Nivelul datoriei publice în Suedia, 1995-2014 (% PIB)

Sursa: reprezentare a autorilor pe baza datelor Eurostat, 2015.

Contribuțiile sociale au scăzut din 1990 până în 2014 de la 14% din PIB la 10% din PIB (Graficul 2), iar veniturile bugetare din taxe și impozite s-au redus din 1990 până în 2014 de la aproape 50% din PIB la aproximativ 42,7% din PIB (Graficul 1).

Totodată, au fost luate o serie de măsuri, cum ar fi: reducerea reglementărilor pe piața financiară, eliminarea unor monopoli tradiționali în domeniul furnizării de energie electrică, al telecomunicațiilor și mass mediei. Totodată, a fost parțial reformat sistemul de pensii, iar în sistemul de educație primară și secundară a fost implementat un sistem al voucherelor educaționale. În plus, guvernul suedez a eliminat taxele pe cadouri, moșteniri, avere și locuințe (Casetă 1).

Casetă 1: Reformele adoptate de Suedia în decadele post-criză

1. Reforme la nivel macroeconomic

- Dereglementarea pieței financiare (1985)
- Ridicarea restricțiilor privind investițiile internaționale de portofoliu (1989)
- Regim al cursului de schimb flexibil cu țintirea inflației (1992)
- Aderarea la UE (1994)
- Prelungirea perioadelor electorale la nivel național și local de la 3 ani la 4 ani (1994)
- Nou proces bugetar pentru administrația centrală (1997)
- Banca centrală independentă (1999)
- Țintă de excedent pentru bugetele publice consolidate de 1% (1997)

2. Reforme fiscale și de finanțare

- Reforma fiscală (1991)
- Reforma sistemului de pensii (1999)
- Abolirea impozitelor pe cadouri și moșteniri (2005)
- Impozitul pe avere eliminat (2007)
- Credit fiscal pe veniturile obținute (2007)
- Scutirea de impozit pe serviciile de uz casnic (2007)

3. Politica în domeniul concurenței și dereglementarea monopolurilor tradiționale

- Taximetrie (1989)
- Căi ferate (1989)
- Aviație (1992)
- Telecomunicații (1993)
- Telefonie și servicii poștale (1993)
- Noua lege a concurenței (1993)
- Electricitate (1996)

4. Reformele din sectorul public

- Furnizarea privată a serviciilor finanțate de administrațiile locale guvernamentale (după 1990)
- Sistem de vouchere pentru școlile primare și secundare

5. Rata de substituție în asigurările sociale

- Asigurările de sănătate au fost reduse (1993 - 1998), apoi restabilite la nivelul inițial (1998)
- Asigurările de șomaj au fost reduse (2007)

6. Reforme pentru piața forței de muncă active

- Înăsprirea regulilor privind acordarea asigurării de șomaj (2000)
- Diminuarea scalei programelor de asistență socială (2007)

Sursa: Freeman, Swedenborg, Topel (2010, pp. 20-22).

4. Bunăstarea: rolul pieței *versus* rolul statului

Modelul politic și socio-economic al statului bunăstării a dominat și domină lumea occidentală, în pofida faptului că, de mai multe decenii, se vorbește tot mai des de criza statului bunăstării. *Folkhemmet* este varianta maximală a acestui model social și economic în care statul are rolul principal în asigurarea bunăstării sociale.

Norman Barry (1998) remarca această tendință, inclusiv în filosofia socială, de a acorda un rol central statului în asigurarea bunăstării, fapt ce a condus la elaborarea unor teorii sociale care aproape au ignorat atât rolul pieței libere în crearea bunăstării cât și analizele pertinente ale economiștilor din secolul al nouăsprezecelea, care au evidențiat efectele colaterale nedorite ale politicilor propuse de guverne sub deviza statului bunăstării (Barry, 1998). Scurta sinteză a istoriei economice a Suediei sugerează însă că piața liberă și politicile de tip *laissez-faire* au jucat rolul esențial în transformarea Suediei dintr-o țară aflată la limita sărăciei într-o economie prosperă, în care indivizii se bucură de unul dintre cele mai ridicate niveluri de trai din lume.

Prin urmare, de ce această ignorare a rolului pieței și supraevaluare a rolului statului? Sociologul american Robert Nisbet, afirma tranșant într-un eseu publicat în 1984, „Cloaking the State’s Dagger” (Nisbet 1984), că istoria gândirii politice este istoria unui șir de eufemisme cu rolul de a deghiza puterea statului. Nisbet nu respinge ideea de bunăstare socială, dar susține că statul bunăstării sociale nu este altceva decât un eufemism într-un lung șir merit să ascundă și să dea credibilitate unor practici autoritariste, cu mize eminamente politice.

“Nu este greu de înțeles de ce termenul de <social> este mult mai atractiv decât cel de <politic>, dat fiind că acesta din urmă a dobândit, în mod inevitabil, o anumită coloratură în imaginația publicului. Pentru prea mulți cetățeni statul însemna război și taxe, și, în orice caz, erau, pur și simplu, limite în privința a ceea ce se putea face cu termenul <politic> [...] Termenul de <social> a fost un prefix înșelător, făcut la comandă. <Reformă socială>, <securitate socială> și <buget social> sună cu mult mai bine ca etichete pentru activitatea actuală a guvernelor decât ar suna în oricare dintre aceste cazuri cuvântul <politic>. De asemenea, pentru cei care au putut visa la un viitor și mai mult dominat de stat, socialism a fost un termen cu atât mai preferat celui de politicianism.” (Nisbet 1984)

Rezultatul acestor practici înșelătoare ale guvernelor, consideră Nisbet, a fost acela că cei cu adevărat nevoiași și săraci au fost ignorați și izgoniți, iar beneficiarii adevărați ai acestor politici ale statului bunăstării „sociale” au fost cei „lipsiți de privilegii”, adică toate acele grupuri de interese care au reușit să intre în cele din urmă pe lista celor privilegiați.

O posibilă obiecție care s-ar putea aduce oricărei analize care își bazează concluziile doar pe elemente empirice de natură istorică sau statistică este aceea că instanțele empirice nu demonstrează că un model economic nu este, în principiu, viabil. În teoria economică sunt însă și argumente care arată de ce a acorda un rol central statului în asigurarea bunăstării nu poate conduce la rezultate optime sau mai bune în raport cu piața liberă.

Un prim argument pe care îl menționăm este cel al lui M. N. Rothbard (2002), care arată că există două moduri principale în care poate fi concepută intervenția statului pe piața liberă, unde au loc schimburi libere între indivizi: fie prin împiedicarea realizării unui schimb de către agenți privați, fie prin impunerea unui astfel de schimb. În ambele cazuri, cel puțin unul dintre participanții constrânși astfel va avea de pierdut, pentru că cel puțin una dintre părțile implicate în schimb, fie ar fi dorit să facă schimbul (în cazul în care schimbul a fost împiedicat) fie ar fi dorit să nu se implice în schimb (în cazul în care schimbul este realizat forțat). Pornind de la aceste considerente și pe baza altor două principii – principiul preferinței demonstrate în acțiune și principiul Pareto-Robbins al unanimității, conform căruia orice intervenție și schimbare nu trebuie să afecteze negativ niciun individ și, în plus, trebuie să aducă un câștig pentru cel puțin un individ dintr-o societate, Rothbard conchide că, în principiu, intervenția guvernului nu poate crește bunăstarea socială.

Un al doilea argument este argumentul calculului economic, formulat pentru prima dată de Ludwig von Mises (1990), care în esență arată că planificarea economică centralizată în vederea alocării factorilor de producție în locul alocării realizate prin mecanismele pieței (cerere, ofertă, prețuri) conduce la o alocare ineficientă a resurselor, în special în cazul în care în acea societate bunurile de capital sunt socializate, factorii de producție fiind în proprietate publică. În lipsa prețurilor pieței, nu va exista un criteriu adecvat de evaluarea și alocare a mijloacelor de producție conform nevoilor și cererii

consumatorilor, și în final alocarea se va dovedi ineficientă (penurie pentru anumite bunuri finale sau bunuri de capital sau investiții nejustificat de mari în altele).

5. Concluzii

Pe baza acestei sinteze privind istoria economică a Suediei din ultimii 150 de ani, putem conchide că Suedia a devenit o țară prosperă în urma punerii în aplicare a unor politici care au favorizat piața liberă, activitatea antreprenorială și libertatea comerțului. Abandonarea orientării pro piață liberă la nivelul politicilor economice și instaurarea statului asistențial a condus în decurs de numai două decenii la declin economic, la o situație financiară nesustenabilă a finanțelor publice prin creșterea cheltuielilor guvernamentale și a datoriei publice, la inflație și la politici macroeconomice care au favorizat apariția crizelor economice. Principiile care au stat la baza modelului suedez (*folkhemmet*) au fost în general abandonate sau ponderate atât la nivel ideologic cât și politic și pragmatic în perioada post-criză în Suedia – prin reducerea cheltuielilor publice, a impozitelor și taxelor și prin liberalizarea anumitor piețe care erau tradițional sub monopol de stat.

Lecția pe care o oferă modelul suedez țărilor sărace sau în curs de dezvoltare care vor să ajungă cel puțin la nivelul de dezvoltare economică al Suediei de azi nu se referă la o rețetă de succes prin care măsurile și politicile sunt în așa fel dozate încât eficiența pieței să fie îmbinată fără pierderi cu echitatea socialistă. Atât argumentele teoretice, cât și experiența practică, printre care și experiența țărilor scandinave (Sanandaji 2015), ne conduc mai curând către ideea că în economiile de mărimea și complexitatea celor moderne acest lucru nu este realizabil. Modelul suedez rămâne relevant pentru țările sărace sau emergente nu atât prin politicile prin care într-o Suedie deja bogată a fost distribuită bogăția, ci, în special, prin modul în care această țară scandinavă a reușit să iasă din sărăcie și să ajungă încă de la jumătatea secolului trecut una dintre mai prospere țări din lume.

Bibliografie

- Bolt, J. and J. L. van Zanden (2014). The Maddison Project: collaborative research on historical national accounts. *The Economic History Review*, 67 (3): 627–651.
- Bylund, Per (2013, November). Sweden's Great Depression. *Free Market*. Vol. 31, no.11.
- Freeman, Richard B., Swedenborg, Birgitta, Topel, Robert H. (2010). *Reforming the Welfare State: Recovery and Beyond in Sweden*. University of Chicago Press. Disponibil la: <http://www.nber.org/chapters/c5357.pdf>.
- Henrekson, Magnus, Stenkula, Mikael (2015). *Swedish Taxation since 1862: An Overview*. Research Institute of Industrial Economics. IFN Working Paper No.1052, 2015.
- Mises, Ludwig von (1990), *Economic Calculation in the socialist Commonwealth*, Mises Institute. Disponibil la: https://mises.org/sites/default/files/Economic%20Calculation%20in%20the%20Socialist%20Commonwealth_Vol_2_3.pdf
- Nisbet, Robert (1984). Cloaking the State's Dagger. *Reason*, pp. 42-47.
- Norberg, Johan (2013). *How Laissez-faire made Sweden Rich*. Libertarianism.org.
- Rohas, Mauricio (2006). *Sweden after Swedish Model – From Tutorial state to Enabling State*. Timbro.
- Rothbard, M.N. (2002). *Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics*. Mises Institute. Disponibil la: https://mises.org/sites/default/files/Toward%20a%20Reconstruction%20of%20Utility%20and%20Welfare%20Economics_3.pdf
- Sanandaji, Nima. (2015). *Scandinavian Unexceptionalism*. Institute of Economic Affairs.
- The Economist. (2013, February). *Northern Lights*. Special Report – The Nordic Countries.